

Zamanın bütün çizgileri, eğilin!

11 Mart 2010'da yaşama veda eden usta karikatürcü ve yazar Turhan Selçuk, Milano'da, 30 Temmuz 1922'de dünyaya geldi. Bugün doğumunun 97'nci yılı. Anısının taclandırıldığı ve **Yeni Kredi Kültür Sanat**ın ev sahipliğinde Galatasaray'da açılan "Turhan Selçuk Retrospektif Sergisi", 9 Ağustos'a dek ziyarette açık.

Serginin tasarımcısı Yeşim Demir Pröhl, koordinatörü **Veysel Uğurlu**, danışmanlar Behiç Ak ve Semih Poroy. **Sergi** ve yayımlanan katalog boyutundaki **sergi** kitabında, Turhan Selçuk'un **sanat** yaşamı 1940'lardan 2000'lere dek en önemli dönemleriyle sunuluyor.

Turhan Selçuk'un 400'ü aşkın orijinal eserinin tasarımı **serginin** ödününde, efesane tiplemesi Abdülcanbaz'ın yapıyor.

Retrospektif **sergisi**, Selçuk'un veriminin olduğu kadar ülkesinin zaman zamanın da bir yansıması niteliğindedir.

İlhan Selçuk'un deyişine "Turhan'da zaman korkusu kalmadı. Zaman artık Turhan'a çalışıyor." **Yeni Kredi Kültür** deyişine "Yüzyılımız olağanüstü bir maceradır. (...) Cehov'da olduğu gibi Turhan'da da insanlık ağlarken gülerdir." Murat Yalçın'ın nitelenmesiyle de Aydınlanmanın **sanatı** dediği karikatürde, "Siyahla beyaz, inançla bilim, kadını erkek, iyikle kötülüğü, yuvarkayı dölü, yumuşakla sert, alaturkayla alafrangay" zamanı ve uzamı parçalayan bir güncellikte çizmiştir.

O zaman şu seslenişle sonlanmalı giriş yazısı: **ZAMANIN BÜTÜN ÇİZGİLERİ, EĞİLİN!**

Turhan Selçuk Retrospektif Sergisi, 9 Ağustos'a dek **Yeni Kredi Kültür Sanat Galerisi'**nde...

YAZARLARIMIZ TURHAN SELÇUK'U ANLATTI

Cumhuriyet gazetesinde **yoldaşlık** ettiği, dostluklarında uzun yıllar devirdiği yazarlarımız Alev Coşkun, Ali Sirmen, Şükran Soner ve Emre Kongar'dan da Turhan Selçuk'un devrimci kimliği, çizgileriyle yarattığı farka ilişkin görüşlerini ve kişisel anılarına ilişkin birkaç anekdot paylaşmalarını rica ettik. Bakın neler dediler!

ÇARŞAMBA SOHBETLERİNDE BULUŞURDUK

ALEV COŞKUN

Turhan Selçuk ile İlhan Selçuk arasında birkaç yaş olmasına karşın adeta ikiz kardeş gibiydiler. Yaşam felsefeleri, ideolojileri tıpatıp aynı paraleldiydi. Babalı'ya ilk adını atan Turhan Selçuk'tur. İlhan Selçuk da onu izlererek Babalı'ya girmiştir. Turhan Selçuk, Türk karikatür **sanatında** başlı başına yeni bir ekol yaratmıştır. 1990'lı yılların ortalarında itibaren Turhan Selçuk'un evinde haftanın çarşamba günleri sohbet toplantıları yapıldı. Toplantıya aslında İlhan Selçuk düzenledi; aile üyelerinin dışında beni ve Miyase İknur bu toplantıların devamlı katılımcısıydık. Bazen Emre Kongar, Coşkun Özdemir zaman zaman da Prof. Dr. Cevdet Kunday katıldı.

Bu toplantılarda siyasetten karikatüre, edebiyattan şیره her şey konuşuldu. Yeniler icrildi; üst düzeyde keyif aldığım sohbetlerdi. İlhan Selçuk, Turhan Abi'ye toplantılarda takılır ama büyük sevgi ve saygı gösterirdi. Turhan Selçuk ve İlhan Selçuk'un yaşamı Aydınlanma meşalesinin süreki iletiriyeye gitmesi ve Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin güçlenmesi yolunda çaba harcamakla geçmiştir.

ÖRNEK BİR CUMHURİYET PROJESİ

ALİ SİR MEN

1922'de dünyaya gelmiş olan, heşit olan, eğitimin ve yaşamının bütün aşamalarını Cumhuriyet Türkiye'sinin dört bir köşesinde geçirmiş Turhan Selçuk, Cumhuriyet projesinin en parlak örneklerinden biridir.

Her devrimin kendine has, amacına özgü bir etiği ve ondan türeyen bir estetiği vardır. Turhan Selçuk işte Cumhuriyet Devrimi'nin birbiriyle tutarlı bu etiği ve estetiğini **sanatında** somutlaştırmıştır.

O etik, çağdaşlaşmacı, bağımsızlıkçı, anti-emperyalist, halkçı, demokrasiye yönelik, laik, tartımsacı, özgürlükçü ve emeğe saygılıdır. Bu ilkeleri, bir de estetiklik öğesini ekleyerek tamamlamış olan Turhan da bu ilkeleri, yaşam felsefesi haline getiren bir etiğin estetiğini de çizgilerinde somutlaştırarak evrenselliği yakalamıştır. Onun çizgileri bütün bu ilkeleri kaçar yağını sağlam, düz, belirgin, net ve açıktır.

Turhan Selçuk ile tanıştığım 1969'da, ilk dikkatimi çeken noktalarından birisi de, kendi dünyasını sade davranışlı efendisinin, sanki Turhan olduğunun farkında değilmişesine doğal bir alçakgönüllüğü içinde oluşuydu.

Sanatçı vardır, yaptığını algılamaz yeter, kendisini tanısanız da tanımasanız da olur; **sanatçı** vardır, yaptıyla yetinmez, düş kırıklığına uğramamanız için tanımanız elvadır. Bir de **sanatçı** vardır, yaptığını ya sıra kendisine tanıdığınız takdirde, yaşam biçimi ile sizi daha zenginleştirir. Onları tanımak, yaptılarını izlemeyi yanı sıra sizde yeni boyutlar yaratır. Turhan Selçuk, işte sayıları ne yazık ki az olan bu sonucun guruptandır.

Turhan'ı tanıdıkça, Abdülcanbaz'ın kim olduğu sorusunu yanıtını kendiliğinden buldum. Abdülcanbaz Turhan'ın bizzat kendisiydi, Yani Abdülcanbaz tümüyle Turhan ve de ikizi İlhan Selçuk'tur. Biliriyorum, simdi "onlar ikiz değil; Turhan, İlhan'ın üç yaş büyük abisidir" diyebilirsiniz. Ne fark eder! Onlar bir yazıda, obürü çizide üst, Cumhuriyet devriminin en başları prolelerinden birinin tek yumurtalı ikizleridir."

SERGINİN BEYİN TAKIMI

Turhan Selçuk Retrospektif **Sergisi**'nin tasarımcısı Yeşim Demir Pröhl ile koordinatörü ve **Yeni Kredi Kültür Sanat** Yayıncılık Genel Müdür Yardımcısı **Veysel Uğurlu**'dan, Turhan

Selçuk'un çizgi kariyerinin, insana, yaşama ve siyasa bakışının yansıtılmasında nasıl bir yol izlendiğini ve üst düzey verimin nasıl ortaya konulduğunu anlatmalarını rica ettik.

Yaşama sıkı sıkı tutunuyorlar

TASARIMCI YEŞİM DEMİR PRÖHL: Temel kararımız eserlerin orijinallerinin **sergi**lenmesiydi. Bunun nedeni çini mürekkebi ile yapılmış orijinallerinin taşıdığı bellek duygusunu korumak ve çoğu matbu olarak hayata geçen eserlerin üzerlerinde **sanatçının** notları ile geçirdikleri süreci paylaşmayı önemsememizdi. Seksen, yüz sayfa'yı bulan numaralandırılmış, müthiş bir hassasiyetle çizilmiş tefrikaları, bu tefrikaların her kutucukunda ilerleyen detayları takip ettiğinizde hayran olmamak elde değil.

Sanatçının dönemlerinin daha iyi izlenmesi için **sergi** on yıllık dönemlere ayrıldı. Bu dönemler **sergiyi** alt kattan üst kata bir kurdele gibi sarmasını, karşılamaları ve davetleri kurguladım. Biyografi duvarının karşısındaki vesipili Abdülcanbaz'ın peşine takılabilir, yine onunla üst kata 80'li ve sonrası yıllara, Hababam Sınıfı, Çocuklar İnsanlar ve **Kitap** kapakları bölümlerine ulaşabilirsiniz.

Turhan Selçuk'un eserlerinde çizilemiş yüzlerce fikir adeta yaşamı sıkı sıkı tutuyor. Zamanın ruhu değişse de karşıtlıkların, ilişkilerin, çıkmazların temelde hep aynı kaldığını ve belki de hiç değişmediğini bize gösteriyor. Bir tür yüzleşme sağlıyor. Seçkiyi tamamladıktan sonra bunu fark etmek de ilginçti.

6 bine yakın eser incelendi

KOORDİNATÖR VEYSEL UĞURLU: **Sergide** yer alacak eserlerin orijinal olmasına, **sergide** sadece **sanatçının** fotoğrafları ve eserlerine yer vermeye özen gösterdik. Koleksiyonerler ve aile içinde yaptığımız araştırmalarda 6 bine yakın eser olduğuna fark ettik. Öncelikle eser sayısını 1500'e indirdik. En sonunda 450 esere **sergiyi** açtık. Tüm bu süreç yaklaşık 4 ay sürdü.

Beni en çok şaşırtan şeylerden biri de Turhan Selçuk'un uluslararası, siyasi, seçim, eğitim, kadın, zenginlik, fakirlik, savaş, nükleer başlık gibi temalarla yaptığı eserlerin halen inanılmaz bir biçimde güncelliğini koruyor olmasıydı. Yurtdışında Abdülcanbaz serisi tarzında çizgi romanlar kalabalık bir ekiple yapılır. Turhan Selçuk ise konu, yaratım, çizim sürecini büyük bir ustalikle tek başına kendisi yapmıştır. Hatta Abdülcanbaz'ın bazı albümleri zamansız, mekânsız, soyut kavramlar içerir. Bu son derece şaşırtıcı ve zamansız.

İKİ USTA DANIŞMAN

Abdülcanbaz'ın ta kendisiydi

BEHİÇ AK: Turhan Selçuk'la tabii ilk kez tanışmam gazete sayfalarında oldu. Çizgi sever bir genç olarak, Turhan'ın çizgileri bende hep hayranlık uyandırmıştır. Çizgi üzerine düşünmesi, Anonimliği yaklaştıkça kendini var eden karikatür **sanatını**, anonimden kişiselliğe doğru büyümesi olağüstüydü. Özellikle Rifat Ilgaz'ın "Hababam Sınıfı" resimlen beni çok etkilemişti. Son derece kişisel, aykırı duran çizgilerin, sanki yüzlerce yıldır söylenen bir halk türküsü gibi içimiz işlenmesi, şaşırtıcıydı. O da bir Abdülcanbaz'dı ya da Abdülcanbaz'ın ta kendisiydi. Dürüst, kararlı, sağa sola yapalmasını, ne yapmak istediğini bilen bir kişilik...

Çağdaş bir Türkiye özlemi

SEMİH POROY: Ustanın beni asil etkileyen çizgileri "Hal ve Gi-diş Sifir" albümindedir. Orada, Türkiye'deki politik uyanışın -TİP'le birlikte- öncüsü olan 68 Kuşağı'na çizgileriyle eşlik eder. 50'lerin ikinci yansı, Turhan Selçuk'un Avrupa'da da tanınmaya başladığı, Batı'nın düzeyli çizimleriyle antolojilerde yer aldığı, bu seçkilere davet edildiği yıllardır. Bu, önemlidir. Turhan Selçuk'un politik karikatürlerindeki ana izlek, yurdumu "göbeğiyle" değil yüreğiyle seven yöneticilerin tam bağımsız, çağdaş bir Türkiye yaratmaları özlemindedir.

ÖDÜNSÜZ, HEP ZİRVEDE!

ŞÜKRAN SONER

Turhan Selçuk kuşkusuz dünya ölçüsünde kendisini zirveye çıkar-mış keskin çizgileri ile ülkemizin aydınlanma birikimi, sentezinin göbeğindeki ortak değerler, ilişkilerin buluşturulması açısından, içe dönük çalışma isteyen karikatür alanında, çok sevdiği çalışma masasında en uzun saatleri geçirecek ürünlerini yaratmış kimliği ile...

Uzaktan en az konuşan, en ciddi, çizgilerinde en sert, yalın, çizgilerinin karakterlerinde bir o kadar eleştirel, ödünsüz, hep zirvede... Asil şaşırtıcı oları ise kuşkusuz karikatürlerinin bu-

günü anlamaya, anlatmaya, uyarmaya dönük ne kadar da güncel oldukları ile yüzleşmek. Güncel üzerindeki çizilmiş karikatürlerin günsüz, günümüze ulaşabilirliği çok daha zorlu, saygıyı hak eden bir dli... Turhan Selçuk'u zirveye çıkaran çizgilerinin sınırnın, bir yanında yetenek, gözlemler gücü ne kadar ağır-lik kazandırmışsa, bir o kadarının tanı-maya özen gösterdiği **sanatın** her ve elbette yaşamın her alanından insanları gözlemlemek, tanımak, yüreği ile dokunmak olduğuna inanıyorum. Düşler değil, gerçekler dünyasını, insani okuyan duyarlığının, insanlık sevgi odaklı anlamlı sayfaları sığmaz.

KARİKATÜRLERİYLE KONUŞURDU

EMRE KONGAR

Turhan Selçuk konuşmayı sevmezdi, kendini çizgileriyle, en çok da Abdülcanbaz'la anlatırdı. Kişiliği ve hayatı da çizgileri gibiydi; Net, geometrik, sade ve çarpıcı. İnsan hakları savunuculuğu ve sömürüye karşı duruşu, ön plandaydı; Antiemperyalist, milliyetçi ve demokratı. Turhan Selçuk'la unutamadığım bir anı, Abdülcanbaz'ın sahnelerindeki bir gala gecesi sonrası, tiyatrosunu fuayesinde, İlhan Selçuk, Ufuk Ertel, **Meñ-gü Ertel** ve oyuncularla birlikte gece yansına kadar süren bir sohbet-

ti. Türkiye'de yaşanan çalkışık üzerine yaptığımız kahkaha dolu siyasal/ideolojik gözlemler/eleştiriler ve gelecek üzerine yaptığımız umut dolu şakalar... O gecedeki kalın somut anılar olarak, soluk bir fotoğraf ve bir de üzerinde Turhan'ın çizgileriyle, Abdülcanbaz portresinin yer aldığı ve hâli güldüğüm bir tişört var. Gözüm gibi saktıyorum. Giydüğimde, karşılaştığım gençlere "Bunu tanyor musunuz?" diye soruyor ve "Tanımıyorum" diyenlere başlıyorum anlatmaya: "Bunun adı Abdülcanbaz; İstanbul çelebisini bir kabadayı! Turhan Selçuk diye bir karikatürist vardı..."

